

ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ: СУТНІСНІ АСПЕКТИ FINANCIALLY ECONOMIC CONTROL: ESSENCE ASPECTS

УДК 341.23

<https://doi.org/10.32843/bses.69-11>**Сакун О.С.**

д.е.н., доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Sakun Oleksandra

Chernihiv Polytechnic National University

У статті проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття фінансово-господарського контролю. Охарактеризовано предмет та об'єкт фінансово-господарського контролю. Визначено, що залежно від форми власності або особливостей виду діяльності підприємства об'єкти фінансово-господарського контролю можуть розрізнятися. Проте, мета фінансово-господарського контролю щодо перевірки законності, цільового використання, доцільності та збереження фінансових ресурсів на підприємстві залишається незмінною для підприємств всіх форм власності. Об'єктами фінансово-господарського контролю на підконтрольних суб'єктах всіх форм власності можуть бути як окремі види фінансових ресурсів держави, так і окремі групи активів суб'єктів господарювання та джерел їх формування, а також операції господарської та фінансової діяльності щодо їх формування, використання та збереження.

Ключові слова: фінансово-господарський контроль, об'єкт фінансово-господарського контролю, предмет фінансово-господарського контролю, метод фінансово-господарського контролю, форма фінансово-господарського контролю.

В статье проанализированы теоретические подходы к определению понятия

финансово-хозяйственного контроля. Охарактеризован предмет и объект финансово-хозяйственного контроля. Определено, что зависимо от формы собственности или особенностей вида деятельности предприятия объекты финансово-хозяйственного контроля могут различаться. Однако цель финансово-хозяйственного контроля относительно проверки законности, целевого использования, целесообразности и сохранения финансовых ресурсов, на предприятии остается неизменной для предприятий всех форм собственности. Объектами финансово-хозяйственного контроля на подконтрольных субъектах всех форм собственности могут быть как отдельные виды финансовых ресурсов государства, так и отдельные группы активов субъектов ведения хозяйства и источников их формирования, а также операции хозяйственной и финансовой деятельности, относительно их формирования, использования и сохранения.

Ключевые слова: финансово-хозяйственный контроль, объект финансово-хозяйственного контроля, предмет финансово-хозяйственного контроля, метод финансово-хозяйственного контроля, форма финансово-хозяйственного контроля.

In the article the theoretical going is analysed near determination of concept financially economic to control. The subject and object is described financially economic to control. Certainly, that depending on the pattern of ownership or features of type of activity of enterprise objects financially economic can differentiate control. However purpose financially economic to control in relation to verification of legality, having a special purpose use, expedience and maintainance of financial resources, on an enterprise it remains unchanging for the enterprises of all patterns of ownership. By objects financially economic can be control on the controlled subjects of all patterns of ownership both separate kinds financial resources the states and separate groups of assets of subjects of menage and sources of their forming, and also operations of economic and financial activity, in relation to their forming, use and maintainance. Indefinite and multidimensional is also a question of authentication of forms and methods financially economic to control. Generalized interpretation and classification of methods financially economic it is possible to present control two approaches. After the first going near methods financially economic to control track revision, thematic verification, inspection, and also supervision, account and analysis. The second approach is characterized by a method financially economic to control as an aggregate of scientific and calculation-analytical receptions of research of control objects, and also specific receptions of documentary and actual control. To the scientific methods take an analysis, synthesis, induction, deduction, analogy, design, abstracting and specification. Calculation-analytical methods are included by statistical methods, ekonomiko mathematical calculations, analysis of economic indicators. Specific receptions the methods of documentary and actual control, receptions of generalization of results of verifications, are considered.

Key words: financially economic control, object financially economic to control, subject financially economic to control, method financially economic to control, form financially economic to control.

Постановка проблеми. Важливість контролю для ефективності ведення господарської діяльності важко переоцінити. Контрольні процедури є невід'ємною умовою прийняття управлінських рішень за всіма напрямками господарської і фінансової діяльності підприємства. При цьому контроль повинен відповідати таким умовам, як оперативність, методичність, наукова обґрунтованість та дієвість. Для результативної організації фінансово-господарського контролю необхідним є визначення теоретичної сутності цього поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії основ фінансово-господарського контр-

олю присвятили чимало праць вітчизняні вчені, зокрема Белобжецький І.А., Борисенко Л.М., Виговська Н.Г., Дікань Л.В., Дячек С.М., Живко З.Б., Живко М.О., Завитий О.П., Зубенко Т.М., Мех Я.В., Монаєнко А.О., Мухатаєва А.О., Саченко С.І., Синюгіна Н.В., Фурса В.А. Цими авторами було приділено багато уваги питанням функцій, методів та форм фінансово-господарського контролю. Разом з тим, на сьогодні немає єдиної думки щодо визначення предмету, суб'єктів та об'єктів фінансово-господарського контролю.

Постановка завдання. Метою статті є визначення та узагальнення теоретичних підходів до

визначення сутності поняття фінансово-господарського контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для визначення теоретичної сутності фінансово-господарського контролю доцільним є аналіз та порівняння існуючих наукових поглядів щодо сутнісної характеристики цієї категорії. Так Дікань Л.В. та Синюгіна Н.В. визначають фінансово-господарський контроль як «контроль за фінансовими операціями та господарськими процесами з метою встановлення їх законності, правильності і доцільності, що має місце в усіх галузях національної економіки і з'являється в різних формах залежно від форми власності підконтрольного об'єкта» [1].

Завитій О.П. пояснює природу фінансово-господарського контролю тим, що господарська діяльність усіх видів господарювання в умовах ринкової економіки узагальнюється з використанням грошового вимірника, тобто фінансового критерію. Тому в системі економічного контролю сформувався фінансово-господарський контроль. Змістом цього контролю, на думку автора, є виробничі відносини і продуктивні сили у сфері господарської діяльності [2].

На думку Белобжецького І.А., «контроль за формуванням більшості вартісних (фінансових) показників собівартості, прибутку, фондівіддачі, матеріалоемкості та інших – у плані, обліку та звітності неминуче охоплює різні сторони виробничої, постачальницької і збутової діяльності» [3].

Ряд вчених обоюноє поняття фінансового та фінансового контролю. До них належать Живко З.Б., Ревак І.О., Живко М.О., які наполягають, що «...господарський контроль відокремлювався від фінансового, чим необґрунтовано порушувалася єдність системи. Фактично ж фінансово-господарський контроль як єдине ціле охоплює не тільки матеріальне виробництво, а й невиробничу сферу» [4]. Такої ж думки додержуються Фурса В.А. і Зубенко Т.М., стверджуючи, що «фінансового контролю у «чистому вигляді», практично, не існує, як у госпрозрахункових організаціях, так і у бюджетних установах» [5].

Вчені Гуцаленко Л.В., Дерій В.А., Коцупатрій М.М. характеризують фінансовий контроль з позиції комплексної та цілеспрямованої фінансово-правової діяльності органів фінансового контролю або їх підрозділів чи представників, а також осіб, уповноважених здійснювати контроль, що базується на положеннях законодавчих актів [6].

Найбільш точним, на нашу думку, є визначення Фурси В.А. та Зубенко Т.М., які наголошують, що «фінансово-господарський контроль – це діяльність державних органів та недержавних організацій спрямована на забезпечення законності та економічної ефективності фінансово-господарських операцій в ході створення, розподілу, використання і збереження фінансових ресурсів, у тому числі і державних, органами влади, суб'єктами господарювання виробничої та невиробничої сфери» [5].

Важливим аспектом для ідентифікації сутнісного наповнення поняття фінансово-господарського контролю є визначення його предмету.

На думку Л.В. Дікань, предмет фінансового контролю являє собою «фінанси суб'єктів економіки що відбивають виробничі відносини в суспільстві, які складаються в процесі виробництва, розподілу і споживання продуктів» в широкому розумінні, та «у вузькому розумінні слова, тобто стосовно державного бюджету – предметом фінансового контролю є кошти державного бюджету» [1].

Визначаючи предмет фінансово-господарського контролю, Гуцаленко Л.В. та Дерій В.А., Кацупатрій М.М. стверджують, що предметом державного фінансового контролю є розпорядча та фінансово-господарська діяльність підконтрольних об'єктів у частині формування, володіння, використання та відчуження коштів та інших активів, що належать або мають належати державі, у тому числі за зобов'язаннями по податках, зборах (обов'язкових платежах) і відрахуваннях до бюджету та позабюджетних фондів [6].

Лушкін В.А., Панікаров В.Д., Ялдіні І.В., Ачкасов А.Є. надають трактування предмету фінансово-господарського контролю як комплексу фінансово-господарських процесів і фінансових відносин сфери матеріального виробництва та невиробничої сфери [7].

Щодо трактування об'єкту фінансово-господарського контролю, то слід зазначити, що і тут не існує єдиної загальної думки.

Дікань Л.В. та Синюгіна Н.В. під об'єктом застосування фінансового контролю розуміють «комплекс господарських процесів і грошових відносин сфери матеріального виробництва і невиробничої сфери» [1].

Відповідно до думки Стефанюка І.Б. «об'єктами державного фінансового контролю підприємницької діяльності є операції із фінансовими ресурсами, що здійснюються її суб'єктами, порядок використання яких визначено законодавством» [8].

Справедливим, на наш погляд, є твердження Фурси В.А. та Зубенко Т.М. про те, що органи державної влади, організації, підприємства, установи, де проводиться ревізія, аудит тощо є не об'єктами, а суб'єктами, що контролюються (підконтрольними суб'єктами) [9].

Не зважаючи на багатоваріантність думок щодо трактування об'єкта та предмета фінансово-господарського контролю, слід зазначити про тісний взаємозв'язок цих категорій. Відповідно до форми власності або особливостей виду діяльності підприємства об'єкти фінансово-господарського контролю можуть розрізнятися. Проте мета фінансово-господарського контролю щодо перевірки законності, цільового використання, доцільності та збереження фінансових ресурсів на підприємстві залишається незмінною для підприємств всіх форм власності. Таким чином, предмет фінансово-господарського контролю є однаковим – це фонди коштів бюджетного походження, грошові кошти, інші оборотні та необо-

ротні активи, зобов'язання суб'єктів господарювання різних форм власності. Об'єкти фінансово-господарського контролю диференціюються залежно від підконтрольного підприємства, а саме форми власності, видів його діяльності, а також завдань контролю. Ряд науковців до об'єктів фінансово-господарського контролю також відносить різноманітні фінансові та господарські операції, які відбуваються на підприємстві. Зокрема Фурса В.А. та Зубенко Т.М., пропонують відносити до об'єктів фінансово-господарського контролю «окремі групи економічно однорідних ресурсів держави, необоротних чи оборотних активів та джерел їх утворення у суб'єктів господарювання разом з фінансовими та господарськими операціями» [5]. Отже, об'єктами фінансово-господарського контролю на підконтрольних суб'єктах всіх форм власності можуть бути як окремі види фінансових ресурсів держави, так і окремі групи активів суб'єктів господарювання та джерел їх формування, а також операції господарської та фінансової діяльності щодо їх формування, використання та збереження.

Невизначеним та багатоаспектним є також питання ідентифікації форм та методів фінансово-господарського контролю. Узагальнено трактування та класифікацію методів фінансово-господарського контролю можна представити двома підходами. За першим підходом до методів фінансово-господарського контролю слід ревізію, тематичну перевірку, обстеження, а також спостереження, облік і аналіз [1; 4; 8]. Другий підхід характеризує метод фінансово-господарського контролю як сукупність загальнонаукових і розрахунково-аналітичних прийомів дослідження об'єктів контролю, а також специфічних прийомів документального та фактичного контролю [6; 7]. До загальнонаукових методів відносять аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, аналогію, моделювання, абстрагування та конкретизацію. Розрахунково-аналітичні методи включають статистичні методи, економіко-математичні розрахунки, аналіз економічних показників. Специфічні прийомами вважаються способи документального і фактичного контролю, прийоми узагальнення результатів перевірок.

Щодо визначення форм фінансово-господарського контролю слід зазначити, що єдиної думки науковців теж немає. Одні вчені відносять до форм фінансово-господарського контролю ревізію, аудит, тематичні перевірки, фінансові експертизи. Інші ж вважають ревізію, фінансовий аудит, тематичні перевірки не формою, а методами фінансово-господарського контролю. Така різниця поглядів на трактування форм та методів фінансово-господарського контролю пояснюється різними підходами до класифікації, що призводить до того, що одні і ті самі категорії розглядаються з різних боків за формою та змістовним наповненням.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, різноманітність наукових підходів до визначення фінансово-господарського контролю, його предмету, об'єкта, форм та методів свідчить про

складність цього поняття, та необхідність подальших досліджень в цьому напрямку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дікань Л.В., Синогіна Н.В. Фінансово-господарський контроль : навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Харків : вид. ХНЕУ, 2011. 336 с.
2. Завитій О.П. Фінансово-господарський контроль. Опорний конспект лекцій для студентів V курсу денної і заочної форми навчання спеціальності «Облік і аудит». Тернопіль : ПП «Шпак», 2018. 96 с.
3. Белобжецкий И.А. Финансовый контроль и новый хозяйственный механизм. Москва : Финансы и статистика, 1999. 256 с.
4. Живко З.Б., Ревак І.О., Живко М.О. Контрольно-ревізійна діяльність : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2012. 496 с.
5. Фурса В.А., Зубенко Т.М. Теоретичні аспекти фінансово-господарського контролю. *Бізнес Інформ*. 2012. № 1. С. 182–186.
6. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль : навч. посібник (для студентів вищих навчальних закладів). Київ : Центр учбової літератури, 2009. 424 с.
7. Лушкін В.А., Панікаров В.Д., Ялдин І.В., Ачкасов А.Є. Контроль і ревізія підприємств : навч. посібник. Житомир, 2000. 368 с.
8. Стефанюк І.Б. Теоретичні засади побудови нової системи державного фінансового контролю підприємницької діяльності. *Фінанси України*. 2003. № 11. С. 137–145.

REFERENCES:

1. Dikan L.V., Syniuhina N.V. (2011) *Finansovo-hospodarskyi kontrol: navchalnyi posibnyk dlia samostiinoho vyvchennia dystsyplyny* [Financially economic control: a train aid is for the independent study of discipline]. Kharkiv: KhNEU. (in Ukrainian)
2. Zavytii O.P. (2018) *Finansovo-hospodarskyi kontrol* [Financially economic control]. Ternopil: PP "Shpak". (in Ukrainian)
3. Belobzhetskyi I. A. (1999) *Fynansovyi kontrol y novyi khoziaistvennyi mekhanyzm* [Financial control and new economic mechanism]. Moscow: Fynansy i statystyka. (in Russian)
4. Zhyvko Z.B., Revak I.O., Zhyvko M.O. (2012) *Kontrolno-reviziina diialnist* [Control-revision activity]. Kyiv: Alerta. (in Ukrainian)
5. Fursa V.A., Zubenko T.M. (2012) *Teoretychni aspekty finansovo-hospodarskoho kontroliu* [Theoretical aspects financially economic to control]. *Biznes Inform*, no. 1, pp. 182–186.
6. Hutsalenko L.V. (2009) *Derzhavnyi finansovyi kontrol* [State financial control]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
7. Lushkin V.A., Panikarov V.D., Yaldin I.V., Achkasov A.Ye. (2000) *Kontrol i reviziia pidpriemstv* [Control and revision of enterprises]. Zhytomyr. (in Ukrainian)
8. Stefaniuk I.B. (2003) *Teoretychni zasady pobudovy novoi systemy derzhavnoho finansovoho kontroliu pidpriemnytskoi diialnosti* [Theoretical principles of construction of the new state financial checking of entrepreneurial activity system]. *Finansy Ukrainy*, no. 11, pp. 137–145.